

Література

1. Крючков Г. Навчальний план підготовки бакалавра/магістра з іноземної філології у світлі Болонського процесу / Г. Крючков // Іноземні мови в навчальних закладах. – 2005. – № 1 (11). – С. 6–15.
2. Леонтьев А.А. Актуальные вопросы обучения иностранным языкам / А.А. Леонтьев // Иностранные языки в школе. – 1988. – № 2. – 128 с.
3. Мартынова И.Н. Профессиональная подготовка будущих учителей иностранных языков в вузах России и США к иноязычному общению : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / И.Н. Мартынова. – Чебоксары, 2004. – 204 с.
4. Навчальний план спеціальності 6.030500 – Мова та література (англійська, німецька). Кваліфікація – бакалавр філології, викладач англійської мови та зарубіжної літератури : затверджений ректором Класичного приватного університету від 30.03.2005 р.
5. Навчальний план спеціальності 8.000005 – Педагогіка вищої школи. Освітньо-кваліфікаційний рівень – магістр. Кваліфікація – викладач університетів та вищих навчальних закладів : затверджений ректором Класичного приватного університету від 27.01.09 р.
6. Николаева С.Ю. Концепция подготовки вчителя іноземної мови / С.Ю. Николаева // Іноземні мови. – 1995. – № 3–4. – С. 5–10.
7. Освітньо-професійна програма підготовки магістра філології : ухвалено Вченою радою Гуманітарного університету “ЗІДМУ” від 31.03.2004 р. протокол № 8.
8. Програма з англійської мови для університетів / інститутів (чотирирічний курс навчання : проект / кол. авт. : С.Ю. Николаева, М.І. Соловей (керівники), Ю.В. Головач та ін. ; Київ. держ. лінгв. ун-т та ін. – К. : Злагода, 1999. – 186 с.
9. Робочий навчальний план зі спеціальності 8.030502 – Мова та література (англійська) : затверджений проректором з навчальної роботи Класичного приватного університету на 2008–2009 н. р.

МОСЕЙКО Ю.В.

МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ В УМОВАХ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ-МЕТАЛУРГІВ

Семінарські заняття як форма навчання мають давню історію. Слово “семінар” походить від лат. *seminarium* – розсадник і пов’язане з функціями “посіву” знань, що передаються від викладача, “проростають” у свідомості студентів, здатних до самостійних думок, до відтворення і поглиблення отриманих знань. У сучасній вищій школі семінар є одним з основних видів практичних занять з гуманітарних і технічних дисциплін. У нашому дослідженні семінар був засобом формування у студентів професійної компетентності, культури наукового й інженерного мислення.

Аналіз праць провідних учених різних напрямів педагогічної науки, зокрема закономірностей формування особистісних якостей фахівця в процесі професійної освіти (Б. Гершунський, І. Зязюн, В. Козаков, Л. Романишина), організації навчання студентів у вищій школі (А. Алексюк, С. Архангельський) та організації навчально-виховного процесу на контекстній основі (О. Андреева, Н. Бакшаєва, Н. Борисова, А. Вербицький, О. Пехота, І. Тиханкіна та ін.), навчання обдарованої молоді (Г. Бурменська, В. Слуцький, Л. Смолінчук), компетентнісного підходу в освіті (О. Корсаков, О. Пометун, В. Самсонкін, Т. Шаргун) тощо, показав, що, незважаючи на наявність теоретико-методичної бази у теорії та методиці професійної освіти стосовно професійної компетентності фахівців, проблема формування

професійної компетентності майбутніх інженерів-металургів є малодослідженою і вимагає застосування нових підходів до її вирішення. Усе вищесказане визначає актуальність проблеми змісту, організації та методики проведення семінарських занять в умовах компетентнісного підходу до професійної підготовки майбутніх інженерів-металургів.

Метою статті є розкриття методичних особливостей семінарських занять в умовах застосування компетентнісного підходу до професійної підготовки майбутніх інженерів-металургів.

Загалом у практиці традиційної підготовки майбутніх інженерів-металургів семінар призначений для поглибленого вивчення дисципліни, опанування методології наукового пізнання. Головна мета семінарських занять – забезпечити студентам можливість опанувати навички і вміння використовувати теоретичні знання стосовно особливостей металургійної галузі.

У ході дослідження на семінарах вирішувалися такі педагогічні завдання:

- розвиток інженерного мислення та професійної компетентності майбутнього інженера-металурга;
- пізнавальна мотивація;
- професійне використання знань в умовах навчання:
 - а) опанування мови відповідної науки;
 - б) навички оперування формулюваннями, поняттями, визначеннями;
 - в) опанування умінь і навичок постановки та вирішення інтелектуальних проблем і інженерних завдань, спростування, відстоювання своїх поглядів.

Крім того, у ході семінарського заняття вирішувалися і такі окремі завдання, як повторення і закріплення знань, контроль, педагогічне спілкування.

У процесі контекстного вивчення фундаментальних та професійно орієнтованих дисциплін ми використовували семінарські заняття двох типів, що відповідали особливостям відповідних модифікацій технології контекстного навчання – семінар і спецсемінар.

У рамках академічної модифікації технології контекстного навчання проводилися семінарські заняття з таких предметів: вступ до спеціальності, фізика, хімія, інформатика, обчислювальна техніка і програмування, фізична хімія та аналітичний контроль, теоретична механіка, прикладна механіка, нарисна геометрія та інженерна графіка. Були певні відмінності у проведенні семінарських занять з цих предметів, пов'язані не зі специфікою конкретного предмета, а з часом проведення. Внаслідок початку вивчення хімії, інформатики, обчислювальної техніки і програмування, нарисної геометрії та інженерної графіки вже в першому семестрі основний акцент робився на ознайомленні студентів зі специфікою самостійної роботи, з літературою, першоджерелами, методикою роботи над ними. Наш досвід показав, що студенти першого курсу Запорізької інженерної академії не вміють працювати з декількома джерелами і, прочитавши список літератури, що рекомендується, не знають, як відібрати необхідний матеріал, максимально його синтезувати і викласти відповідно до теми. Тому особлива увага зверталася на розвиток навичок роботи з літературою, на творче опрацювання матеріалу. Викладачі цих предметів застерігали студентів від компіляції і компілятивного підходу до вирішення наукових проблем, які стають нормою саме внаслідок неправильної підготовки до семінару. Практикувалася підготовка рефератів на певні теми, читання й обговорення їх з учасниками семінару з наступним висновком викладача.

Серйозніші навчальні і виховні завдання вирішувалися в ході функціонування квазіпрофесійної модифікації контекстного навчання на семінарах 3–4-х курсів і особливо на спецсемінарах 4–5-х курсів під час вивчення комплексу професійно орієнтованих предметів, зокрема, електротехніки та електроніки, автоматизації виробничих процесів, мікропроцесорної техніки, основи екології, теорії й технології металургійного виробництва, металознавства, теорії і технології металообробки, теплотехніки, теплоенергетики, кристалографії і мінералогії, стандартизації, метрології та контролю, корозії та захисту металів, нових матеріалів тощо.

На цьому етапі ми практикували три типи семінарів:

1. Семінар, що має основною метою поглиблене вивчення певного систематичного курсу і тематично міцно пов'язаний з ним.
2. Семінар, призначений для ґрунтовного опрацювання окремих найбільш важливих і типових з методологічного погляду тем курсу або навіть однієї теми.
3. Семінар – ділова гра.

Застосовувалися такі форми організації і проведення семінарських занять: а) розгорнута бесіда за заздалегідь відомим планом; б) невеликі виступи студентів, що імітують постановку і вирішення конкретної виробничої чи інженерної проблеми з подальшим обговоренням учасниками семінару; в) моделювання виробничих ситуацій в умовах металургійного виробництва та рольове вирішення інженерно-виробничих проблем.

Саме така послідовність форм проведення семінарських занять готувала студентів – майбутніх металургів до більш складної творчої інженерної діяльності, розвивала їх професійні компетенції. Виступи в бесіді – вже короткі доповіді. Метод доповідей передбачає обмін думками, тобто момент живої розмови.

Імітація постановки і вирішення конкретної виробничої чи інженерної проблеми формує атмосферу творчої роботи, орієнтує студентів на виступи оцінного характеру, дискусії, поєднуючи їх з простим викладом підготовлених тем, заслуховуванням рефератів. Викладач давав установку на прослуховування або акцентував увагу студентів на оцінюванні й обговоренні залежно від тематики і ситуації.

Враховуючи психологічні якості студентів (комунікативність, упевненість у собі, тривожність), викладач управляє дискусією та розподіляє ролі. Невпевненим у собі, некомунікабельним студентам пропонуються окремі, полегшені питання, що дають можливість виступити і випробувати психологічне відчуття успіху.

Семінар на старших курсах поступово готує студентів до спецсемінару, що є школою спілкування дослідників-початківців з певної наукової проблеми. Спецсемінари практикувалися під час вивчення таких спецкурсів: фізико-хімічні процеси позаагрегатного рафінування металу, сировинні матеріали та їх підготовка до металургійних процесів, обробка металу тиском, ливарне виробництво, вогнетриві металургійного виробництва, механічне обладнання металургійних заводів, гідрометалургія, конструкції металургійних агрегатів, теорія та технологія сталеплавильних процесів, теорія та технологія електросталеплавильних процесів, теорія та технологія феросплавних процесів, теоретична оцінка ефективності доменної плавки тощо.

У цьому випадку успіх більшою мірою залежить від досвіду і майстерності викладача. Спецсемінар, керований авторитетним фахівцем, набуває характеру наукової школи, привчає студентів до колективного мислення і творчості. У ході спецсемінару важливу роль відіграють відповідна орієнтація студентів на групову роботу

та її оцінювання, використання спеціальних прийомів, основним з яких є моделювання ситуацій. На підсумковому занятті викладач, як правило, робить повний огляд семінарів і студентських індивідуальних завдань, розкриваючи горизонти подальшого дослідження розглянутих проблем і можливості участі в них студентів.

Особливе місце у квазіпрофесійній модифікації технології контекстного навчання належало семінару-дискусії. Семінар-дискусія у нашому розумінні – це діалогічне спілкування майбутніх інженерів-металургів, у процесі якого через спільну участь обговорюються і вирішуються теоретичні і практичні проблеми курсу. На обговорення виносяться найбільш актуальні проблемні питання дисципліни, що вивчається. Кожен з учасників дискусії має навчитися точно виражати свої думки в доповіді або виступі з питання, активно відстоювати свою точку зору, аргументовано заперечувати, спростовувати помилкову позицію.

Необхідною умовою розгортання продуктивної дискусії є особисті знання, які студенти отримують на лекціях і в самостійній роботі. Важливою частиною семінару-дискусії були елементи “мозкового штурму”, “ділової гри”. У першому випадку учасники семінару прагнуть висунути якомога більше ідей, не піддаючи їх критиці, а потім серед них виділяються головні, які обговорюються і розвиваються. У другому випадку семінар одержує рольове “інструментування”. Воно полягає у призначенні ролей, наприклад, ведучого, опонента, рецензента, логіка, психолога, інженера-експерта тощо залежно від того, який матеріал обговорюється. Такий підхід до проведення спецсемінару готував майбутніх інженерів-металургів до проведення семінару – ділової гри.

Ще одна особлива форма спецсемінару – семінар-дослідження; він застосовувався при читанні спецкурсів. На початку семінару за пропозицією викладача студенти утворювали невеликі групи з 5–7 осіб, які отримували список проблемних питань з теми заняття. Протягом 5–15 хв студенти обмінювалися думками, готували виступ. Підгрупа виділяла доповідача. Останні студенти підгрупи відповідали на запитання, поставлені викладачем або студентами інших підгруп. Наприкінці заняття викладач підводив підсумки і оцінював роботу студентів.

Під час професійної підготовки інженерів-металургів за фахом “Металургія чорних металів” у Запорізькій інженерній академії в ході нашого дослідження реалізація форм квазіпрофесійної діяльності передбачалася в рамках професійно орієнтованих курсів шляхом моделювання цілісного предметного і соціального змісту професійної діяльності, коли засвоєння досвіду застосування теоретичних знань здійснюється в ході вирішення модельованих навчально-професійних ситуацій, що забезпечує умови трансформації засвоєних знань у професійно значущі вміння, дає зразки інженерної етики, технолого-винахідницької орієнтації освітнього процесу, креативності професійно-практичної діяльності майбутнього фахівця.

Відомо, що найважливішою умовою формування будь-якого уміння як провідного компонента компетентності, зокрема і в професійній діяльності, є введення його в практично значущу діяльність, у структурі якої це вміння займає провідне місце, тому моделювання окремих елементів металургійного виробництва й інженерної діяльності у рамках цього процесу будувалося з урахуванням того, у якій діяльності (а точніше, при виконанні якої інженерної функції) яскравіше виявляється те чи інше інженерне вміння.

Важливим є той факт, що квазіпрофесійну діяльність можна вважати опосередковано керованою формою діяльності. Засобами управління, за допомогою яких педагог направляє, регулює і контролює навчальну (а точніше, квазіпрофесійну) діяльність студентів, є способи і прийоми проектування металургійного процесу та відповідної інженерної діяльності. Структура засобів управління у рамках професійно орієнтованих предметів містить ряд компонентів:

1. Провідний засіб управління представлений програмою предмета, структура якої традиційна і містить: пояснювальну записку з обґрунтуванням необхідності введення курсу в інженерну підготовку студентів в умовах вищого технічного навчального закладу, цілями і завданнями предмета, основними принципами побудови курсу; навчально-тематичне планування; зміст курсу; вимоги до рівня знань студентів після закінчення курсу; перелік необхідної літератури.

2. Регуляторні (організаційно-змістовні) засоби управління представлені методичним забезпеченням курсу у вигляді таких матеріалів: зразкові розробки проєктів – містять детальний опис усіх етапів виконання проєктів, передбачених навчально-тематичним планом, перелік матеріалів, необхідних для подання на захист проєкту тощо. Ці розробки мають характер зразкових і в жодному разі не можуть сприйматися як єдино можливий правильний варіант вирішення поставленої методичної проблеми; методичні рекомендації для викладача і студентів – перелік дій, алгоритм організації й виконання проєктної роботи відповідно. У рекомендаціях враховані етапи і терміни роботи над проєктами, подані можливі варіанти поділу групи на підгрупи (проєктні групи), визначено можливі соціальні ролі членів проєктної групи і відповідні цим ролям функції тощо; словникова стаття з коментарями – короткий словник-довідник основних термінів, вживаних на заняттях курсу; коментарі є витягами із робіт, що стосуються переважно специфіки організації проєктної роботи; зразкова тематика представлена переліком можливих тем курсового і дипломного проектування, пов'язаних з організацією проєктної діяльності в практиці підготовки майбутніх інженерів-металургів; аналітико-оцінювальний інструментарій становлять матриці аналізу й оцінювання проєктів, індивідуальна карта рефлексії студента, що дає змогу кожному оцінювати свої особисті досягнення в ході виконання проєкту, визначати невирішені проблеми, виявляти прогалини в інженерній підготовці і планувати шляхи їх усунення.

3. Контрольним засобом управління є індивідуальне портфоліо студента, яке містить усі продукти, отримані в результаті здійснення квазіпрофесійної діяльності, що супроводжуються різними видами виконаних завдань-рефлексій. Усі ці матеріали мають яскраво виражений практичний характер, цінність і значущість і, як показує досвід, успішно застосовуються студентами в ході виробничої практики і в реальній професійній діяльності. Відсутність інструментарію теоретичної звітності (залік або іспит) пояснюється його недоцільністю в цьому випадку, оскільки головний результат виражений не в знаннєвому компоненті, а в діяльнісному – у рівні сформованості основних інженерних умінь зокрема і професійній компетентності студентів у цілому.

Висновки. Результати апробації свідчать про досить високу практичну ефективність і результативність запропонованої методики проведення семінарських занять, підтверджують тезу про те, що належним чином організована квазіпрофесійна діяльність є однією з педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх інженерів-металургів.

Продовження дослідження ми вбачаємо у розробці навчально-методичного посібника, який би узагальнив досвід розробки та методики проведення семінарських занять квазіпрофесійного типу на основі компетентнісного підходу у професійній підготовці майбутніх інженерів-металургів.

Література

1. Вербицкий А.А. Активное обучение в высшей школе: контекстный подход / А.А. Вербицкий. – М. : Высшая школа, 1991. – 208 с.
2. Іваницький О.І. Підготовка майбутнього вчителя фізики до впровадження інноваційних технологій навчання : дис. ... д. п. н. : 13.00.02 – Теорія і методика навчання (фізика) / О.І. Іваницький. – Запоріжжя, 2005. – 492 с
3. Ігнатюк О.А. Педагогічні умови забезпечення особистісної орієнтації підготовки гуманітарно-технічної еліти / О.А. Ігнатюк // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2002. – № 6. – С. 82–88.
4. Лаврентьев Г.В. Инновационные обучающие технологии в профессиональной подготовке специалистов / Г.В. Лаврентьев, Н.Б. Лаврентьева. – Барнаул : Изд-во АлтГУ, 2002. – 156 с.

ОЛЕКСЮК Н.С.

ОСНОВНІ КРИТЕРІЇ ТА ПОКАЗНИКИ ЕФЕКТИВНОСТІ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ ІЗ СІМ'ЯМИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Сім'я, як реальний компонент соціальної структури будь-якого суспільства і виконавець різноманітних соціальних функцій, відіграє важливу роль у суспільному розвитку: вона виступає одним із основних об'єктів соціальної політики, є осередком організації побуту і важливою споживчою одиницею, виконує роль суб'єкта первинної соціалізації та виховання особистості. Проблеми, характерні для сучасної сім'ї, особливо гостро постають сьогодні перед сім'ями військовослужбовців Збройних сил України.

Реформи, які відбуваються сьогодні у Збройних силах України супроводжуються значним підвищенням рівня вразливості сімей військовослужбовців від ситуативних чинників (продовжується падіння авторитету армії; знижується статус ряду складних і ризикованих професій). Перехід на службу за контрактом, що відбувається в умовах падіння життєвого рівня і посилення дискомфорту сімей військовослужбовців у суспільстві, безпосередньо торкнувся стереотипів, пов'язаних з характером військової служби (за роки реформування армії кожен троє з чотирьох офіцерів, які звільнилися з її лав за власним бажанням, прийняли це рішення під впливом сім'ї у зв'язку із її невизначеним становищем у суспільстві і небезпекою для її членів стати заручниками непередбачуваних обставин). Зростання кількості проблемних, конфліктних і кризових сімей військовослужбовців під впливом таких чинників, як житлова невлаштованість, дефіцит спілкування з батьками власними сім'ями, тривале проживання подружжя нарізно, відсутність реальної системи страхування майна та інших, формують надзвичайно низький рівень психологічного, морального і соціального здоров'я сім'ї військовослужбовця, що не лише не компенсується у військовому середовищі, але й загострюється ним [7, с. 5–7].

Виходячи із зазначених проблем, метою соціально-педагогічної роботи з сім'ями військовослужбовців Збройних сил України є налагодження їх позитивно спрямованої життєдіяльності та створення оптимальних умов для соціалізації членів сімей. При